

Něco z historie balkánských států

PRO POKROK UPRAVIL OTAKAR CHARVAT

O TÁZKA balkánská byla vždy jednou z nejpálčivějších otázek moderní Evropy a je těžko říci, dostane-li se jí uspokojivého rozluštění v přítomném gigantickém zápase, v němž Balkán hraje roli nemalou. Ve chvíli, kdy konají se přípravy k obnovení krvavého zápasu na tomto poloostrově, bude jistě zajímavé něco z historie států, které tu v posledních století byly zřízeny a které mohly znamenati značnou moc, kdyby došlo mezi nimi k vzájemné dohodě. Poslední válka balkánských států s Tureckem ukázala, jakou úlohu mohla by hrát ve východní Evropě balkánská aliance, utvořená za účelem upevnění a zesílení malých těchto svobodných států. Druhá válka mezi bývalými spojenci opětně ukázala, jaké důsledky může mít obnovení starých sporů.

Jaký obraz poskytuje nám dnes Balkán? Se slovanského stanoviska velmi smutný. Od let padesátých pohledeno bylo na mladé a z mládí se probouzející slovanské národnosti s největším nadějí. Mělo se za to, že zbudují tu mocnou a nezdolatelnou hranici proti germánské expanzi. Naděje tyto sesílily výsledky první balkánské války, kdy malé balkánské státy měly příležitost učiniti si vždy koncem tureckému panství v Evropě. Druhá bratrovražedná válka změnila tyto naděje.

Dnes Bulharsko nalézá se v táboře germánském. Svůj vojenský silou pomáhalo zdrtiti srbský národ, lid upřímně slovanský a upřímně ve svém odporu proti germánství. S pomocí Bulharska ovládl se Srbsko a Černá Hora v noci Teutonů. Bulharsko triumfovalo. Pomstilo se za domnělá přikročí, utrpěla po druhé balkánské válce. Je tu ale otázka, budou tato teutonsko-bulharská vítězství nad zvůněnými armádami srbskými mít trvalou cenu?

V Soluni soustředěno je franko-anglo-srbské vojsko o síle při milionu mužů. Vojsko toto je nejdříve zahájí pokus o vytlačení Teutonů ze zabraného území a osvobození Srbska. Může se tento pokus setkat s úspěchem? Vezme-li se v úvahu přípravy spojených v jiných frontách, ohlivení ruské vojenské síly a sesílení francouzských a anglických vojsk, přičítá se k náhledu, že úspěch zbraňového spojení na Balkáně je možností. Bulharsko může těžce želeťi zradu, které dopustilo se na myšleuce slovanské.

Turecko bude příliš zaměstnáno v bojích v Malé Asii proti ruským armádám, než aby mohlo se státi důležitým vojenským činitelem na Balkáně. Rakousko bude mít plno práce na ruské frontě a na frontě italské a sotva bude schopno poslati další posily svým balkánským armádám. Německo pak musí čeliti ofenzivě na východní a západní frontě a nebude ochotno riskovati svoje vlastní bezpečí k vůli těžké spolupráci sru na Balkáně. Bulharsko, jehož celá vojenská síla zůstane pro tento zápas, sotva dostane k zvládnutí společného úsilí spojenců. Vedle toho je tu ještě silná možnost, že i Řecko a Rumunsko zasáhne do těchto bojů na straně spojenců a pak ovšem teutonským a bulharským sčunem ohledně opanování Balkánu učiněn byt by konec.

Čím byl Balkán v minulosti? Byl nárazníkovým územím a hrál důležitou roli, kdykoliv Asiaté pokoušeli se přenésti svoje cívilisaci na území Evropy. Na každém tomto svém postupu směrem severním Asiaté byli nuceni svěsti pátky s těmito balkánskými národy, nešli mohli zahájiti pochod ku svým cílům. Bylo tudíž přirozeným, že křesťanské národnosti v Evropě jevíly zájem o tento poloostrov, neboť byla to brána mezi Evropou a Asií.

Até Balkán získal nový význam v paugermanistických snahách. Německo zatoužilo po rozšíření do Malé Asie a tu přirozeně muselo míti volnou cestu přes Balkán. Po dlouhá léta zabývalo se plány, jak tuto cestu vybojovati. Srbsko

sířilo tu v cestě. Srbsko tvořilo jedinou přirozenou cestu k spojení Berlína a Cařihradu. Od Dunaje jižně je široké a krásné údolí, kterým protéká řeka Morava. Toto údolí tvoří dobrou cestu k Niši. V Niši pak otevírá se nové říční údolí k jihovýchodu, tvořící snadný přístup k údolí řeky Marica, k planinám Thracie a k Zlatému Rolu. To je routa orientální železnice. Po řece Moravě od Niše směrem jižním přijde do údolí Vardaru, odkud pak otevírá se nám cesta k Soluni a k místům při Egejském moři.

To byla cesta, kterou následovaly různé armády na svých výbojových výpravách. Po této cestě vracely se různé vojenské výpravy se svou kořistí. Solun tvořila v minulosti bránu k této cestě a od nepaměti byla městem kosmopolitickým, jakým zůstala dosud. Panství turecké nedovodilo městu tomto vtisknouti svůj ráz. Solun vždy patřila všem národnostem a židům národnosti. Ba má i svůj vlastní jazyk, jakýsi druh španělštiny, kterou mluví většina obyvatelstva. Druhou branou mezi Evropou a Asií je přirozeně Černá hora, město, které ve své historii bylo nejméně třicetkrát obléháno. Dokud město toto nalézalo se v rukou křesťanů, nebyl možný postup mahomedánů do Evropy. Jakmile ale octllo se v moci Turků, jejich postup do evropského území neměl již žádných vážnějších překážek.

V polovině čtrnáctého století hordy mahomedánů přebročily Dardanely, rozlily se po planinách Thracie a postoupily k přirozené cestě k planině srbské. Turci teprve po té, kdy zmocnili se těchto krajů na poloostrově balkánském, zahájili dobývání Cařihradu a Soluně. Nebylo tu žádných armád, ježž útok od zadu mohli být čekati. Jedine na frontě mohli se obávat útoku.

Srbové postavili se jim na odpor na Kosové poli v roce 1389 a byli poraženi po chrabrém boji. Kosovo pole stalo se Thermopylami pro srbský národ. Zde postavili se na poslední svůj hrdinný odpor proti hordám tureckým a zde také měli v úmyslu postaviti se na poslední odpor proti Teutonům a Bulharům. Srbská výboje patrně počítali na to, že historický význam tohoto bojště nadlehne Srby k nové síle, ale na konec znamenali, že osobní statečnost neznamená něčeho proti přesile, do konce vypravene moderními panovkami valesněni. Jako po bitvě na Kosové poli v roce 1389, tak i v přítomné válce, Srbové nechtějí se do hor. Po bitvě na Kosové poli ale nepotřebovali spechatí jezo Turci neodhodlali se ihned k pronásledování jich do hor.

Teprve o 100 let později postouli Turci až k Bělehradu, kde postavili se jim na odpor Uheri pod lauem Hunyadin, v jehož řadách bojovali také čeští bratříci, zbytky to vojenských rot, které zavedl do Uher Jan z Brandýsa, aby chránili zemi tuto jako dědičství Ladislava Pohrobka. Tito bratříci považovali válku za řemeslo a nechtěli se jednatí pro jakýkoliv boj. Tvořili velké bratrstvo, které bylo vázáno společnými rády, ale jednotlivé roty jednaly zcela samostatně. Jejich rotami byli žáci slavných bojovníků Žilky a jiných husitských hejtmanů a mnozí z těch, kdož nalézali se v těchto rotách, bojovali ve válkách husitských. Byli to slavní bojovníci, v bojích otužili, a osvědčili se i v bitkách s Turky. Bělehrad ale padl do moci tureckých vojsk v roce 1521. Cařihrad a Solun dlouho před tím octlly se v rukou Turků a tak tyto stali se pány všech strategicky důležitých míst na Balkáně. O osm let později Turci octlly se před branami Vídně. Od té doby Vídeň obléhána byla Turky stále. První oblehli Turci Vídeň v roce 1529 a znovu v roce 1683 hrozilo jí větší nebezpečí než kdykoliv před tím. V tomto roce polský král, Jan Sobieski, vedl svoji malou armádu skrze Karpaty a zahnal Turky za Dunaj v době, kdy žádná jiná mocnost nebyla schopna to učiniti.

BUDOU PROSTŘEDNÍKY MÍRU V EVROPE?

Španělský král Alfonso a prezident Wilson, o kterých mluví se jako o možných prostřednících míru v Evropě.

Z těchto mahomedánských výpadů je patrné, jakou strategickou posíli pro Evropu byl Balkán. Nebyl proto divu, že žádná z evropských národností nebyla ochotna popřáti jim něčím, aby získala převládající posíli na Balkáně. Rakousko mělo vždy za to, že v zájmu jeho vlastním je nutno, aby kontrolovalo srbskou planinu. Rusko toužilo po stáletí po Cařihradě, neboť je to jediné východisko k teplým vodám. Anglie byla proti Rakousku i Rusku, neboť viděla v tom ohrožení Egypta a své cesty do Indie.

Dvě ruské armády nalézaly se před branami Cařihradu, ale po dvakráté koncert evropských národností přimutil je k ústupu. Rakousko smázilo si nakloniti Srbsko a v roce 1885 přimutilo je, aby napadlo Bulharsko, Rakousko vycházelo tehdy z předpokladu, že získáním kontroly nad Srbskem usnadní pro sebe situaci. Teuto plán prohlédlo dobře Rusko a sesílilo Bulharsko. Srbsko bylo tehdy poraženo. Rakousko po té snažilo se získati přízeň Bulharska, na jehož trůně nalézal se německý princ. Přimělo Bulharsko, aby napadlo Srbsko, ale opětně vsadilo na špatného koně. Konečně ale v červnu roku 1914 zavraždění arcivévodě Františka Ferdinanda poskytl mu záminku k vyhlášení války a vykonatí práci na svůj vlastní vrub.

Tato strašlivá žen krvavá vyrostla ze semene, které zasazeno bylo na Balkáně před osmatřiceti roky kongremem v Berlíně. Na sklonku války v letech 1877-1878 Rusko mělo Cařihrad ve své hrsti a armády jeho dominovaly poloostrově. Turecko podepsalo mír v San Stefano, kterým zpečetěno bylo turecké panství v Evropě. Ale jiné mocnosti evropské zakročily a přimutily cara ruského, aby přišel na kongres do Berlína. Na tomto kongrese pak Rusko zbaveno bylo o vše svých těžce dobytých vítězství.

Bylo poukázováno na nevděčný úkol spravování Balkánů, Rusko ale projevilo ochotu nřnouiti se tohoto úkolu, ale evropské mocnosti nepovolily a na konec přimutily Rusku, aby se podvolilo. Utvořeno bylo několik samostatných a polosamostatných států. Neodvístost Rumunská byla uznána, Srbsko a Černá Hora staly se samostatnými. Bulharsko stalo se autonomním státem pod kontrolou Turecka. Východní Rumunsko dostalo se také autonomie v určitém rozsahu. Území toto ale později bylo připojeno k Bulharsku. Bosna a Hercegovina byly zdevastovány pod administrací Rakousko-Uherska. Novobazar zůstal tureckým, ale Rakousku bylo dovoleno, aby postavilo zde železnici a udržovalo tu svoje vojsko.

Téměř všechny evropské národnosti byly vzaty na poradú při tomto upravení mapy Balkánů, jenom balkánské národnosti nikoliv. Byly považovány za polo-vzdělané bojovné kmemy a nikdo neuvažoval, že mají vlastní svou vůli, ideály, tradice a aspirace. Během let náhledy o balkánských národnostech se změnily. Balkánské národnosti po setřesení tureckého jha milovnímí kroky doháněly to, co zameškaly. Rozkvět balkánských států v posledních letech byl pozoruhodný a zvláště Rakousko nelibě neslo, rozmach svého souseda na jihu - Srbska. Srbové vyrůstali v národní a sebevědomý. Dali několikrát na jevo, že mají v úmyslu tvořiti mocnou hranici proti germánskému světu. Milovali svoji vlast a kř div, že v přítomné válce ukazují se hrubými obléhací své vlasti.

Rakouští generálové shodují se v náhledu, že Srbové jsou nejlepší bojovníky na celém světě. Ji stý rakouský generál prohlásil, že Rusové budou se držeti po tak dlouho, dokud je deho se držeti, ale Srbové se drží, ať je deho se držeti anebo nikoliv. Srbové byli šťastným a spokojeným národem před válkou a žili v poměrném blahobytu. Pauperism, nuzáctví, rozšířené do značné míry mezi západními národnostmi, je tu věci neznámou. Není tu žádných chudinských domů, neboť každý Srb je schopen vydělávati si slušné živobytí.

Za tureckého režimu Srbsko nalézalo se v neutěšeném stavu. Nebylo dovoleno míti školy a stavěti nové cesty. Po setřesení tureckého jha ale Srbové zřídili si dobré školství a vyvinuli svoji zemi v pozoruhodný stát. Musíme se skutečně diviti, co vykonali Srbové v jedné generaci. Srbové jsou národnosti malých farmářů a upravení jejich života je takové, že nikomu není možno, aby stal se mocným na úkor druhých a tím zároveň zneškodňuje se, aby někdo stal se tak ubohým, aby byl odkázán na dobročinnost druhých. Srbský národ byl svobodným v nejširším smyslu toho slova. Jeden srbský král pokusil se přestoupiti meze své moci a jednati proti vůli lidu. Tento král i se svou manželkou byl zavražděn. Byl to král Alexander, který klonil se k Rakousku.

Srbsko zdvojnásobilo svoje území v důsledku dvou balkánských válek v letech 1912 a 1913. Tak stalo se o něco větším nežli stát Maure. Také počet obyvatel byl téměř zdvojnásoben. O této no větší části Srbska nebylo přesných informací. Bylo to území značně zanedbané a Srby čekala tu velká práce. Sotva se započalo s reorganizací tohoto nově získaného území, vypukla válka nová a značnou část starého i nového Srbska proměnila v poušť. Ve staré části Srbska ale byly před válkou více jak čtyři tisíce mil dobrých cest a skoro 2,000 škol.

Srbské zemědělství bylo před válkou na značně vysokém stupni a k vývoji jeho zemědělství přispěl družstevnický systém. Všem venkovským obyvatelům Srbska vedlo se dobře. Ze starého Srbska přijždělo do Spojených Států velmi málo lidí, neboť neměli příčin, aby hledali novou vlast. Stará vlast poskytovala jim dostatečné prostředky k životu a Srbové dostatečně odměněni byli za svoji práci.

Fačé Bulharsko vyvinulo se v pozoruhodnou zemi od té doby, co setřaslo se sebe turecké jho. V minulosti bylo slavnou zemí, jež měla značný rozsah. Bulharští vládci často vládli celému balkánskému poloostrovu a moe jejich dosahovala značně na sever. Bulharsko za svoji samostatnost, jak už řečeno bylo v předcházejícím, vděčí jenom Rusku. V době, kdy stalo se samostatným, nalézalo se na nízkém stupni vzdělanosti. Skorem devadesát procent dospělého obyvatelstva neumělo čísti ani psati. Dnes procento analfabetů je značně nízké. V roce 1912 věnovala bulharská vláda \$1,20 na hlavu na vzdělání lidu. To bylo nejvíce ze všech balkánských národností. V Bulharsku nalézá se skoro 5,000 národních škol a universita v Solni patří k jedné z nejlepších v Evropě.

Jako Srbové, tak i Bulharé, jsou většinou zemědělským lidem. Jsou tak demokratickými jako Srbové. Srbové zrušili šlechtu a Bulharé nikde žádné neměli. Jsou to věrní děti své půdy. Jako Srbové, Bulharé nemají žádné zahálčivé bohaté třídy lidu a nemají také nu-

žáků. Bulharé jsou znamenitými vojáky a bulharské armády pozoruhodně se vyznamenaly v boji proti Turecku v roce 1912.

Rumuné nepočítali tíži tureckého jha jako Srbové a Bulharé. Rumunsko ale ve svém zřízení podobá se značně jiným západním evropským zemím. Jsou zde velké statkáři, kteří vlastní většinu půdy, na níž znamená část venkovského lidu zaměstnávají jako najaté dělnictvo.

Rumunsko mlézá se ve zvláštním postavení v přítomné válce. Má ve své moci část půdy, kterou získalo na Bulharech v r. 1913. — Bulharé chtějí tento pruh půdy zpět. Rumunsko na druhé straně přeje si získati Sedmihradsko a Bukovinu, které nalézájí se v moci Rakouska. Přeje si získati dále Bessarabii, která mlézá se v moci Ruska. Část této Bessarabie patřila Rumunsku mezi lety 1856 a 1878. Dle posledních zpráv, teutonské mocnosti snaží se získati Rumunsko na svou stranu. Slibují mu Bessarabii a snaží se přesvědčiti rumunské státníky, že pro zemi bude snadnější získati tuto ruskou provincii, než Sedmihradsko a Bukovinu. Na kterou stranu se Rumunsko vrátne, rozhodne-li se pro vstup do války, je dosud předmětem spekulací.

Mnozí mají za to, že spočívání bude to hlavně na vývoji událostí na evropských bojištích. Budou-li Němci a Rakoušané pokračovati ve svých úspěších, pak je možno, že Rumunsko připojí se na stranu centrálních mocností. Ukáže-li se ale, že Rusové jsou schopni zasádní znovu Rakousko prudkou ránu, Rumunsko připojí se k spojencům. Rumunsko zaujímá stanovisko vykládačské a jedná se mu o to, aby získalo co možno nejvíce při nejmenších obětech a snad nezáleží mu na tom, na které straně přiblíží se ke svým cílům.

Kdyby Rumunsko získalo všechno to, co si přeje, stalo by se nejdůležitějším z menších evropských států a stálo by hned za šestí evropskými velmocemi v ohledu vojenské síly.

Jak bylo by nutno upravití poloostrov balkánský, aby zajištěn byl na něm trvalý mír? Bulharsko si přeje Thracie a Macedonie. Přeje si získati také Soluně, neboť potřebuje tohoto přístavu pro svůj obchod. Přeje si současně získati také přístup k Adriatickému moři. Srbsko čini si nároky také na Macedonii, poněvadž toto území bylo jednou jeho. Přeje si získati také Soluně z téže příčiny jako Bulharsko. Přeje si získati také přístup k Adriatickému moři, zvláště proto, že Soluně zdá se býti nedosažitelnou. Čee Bosna a Hercegovinu a po případě i Chorvatsko-Slavansko a Dalmačii, kteréžto země jsou obydleny lidmi jejich jazyka a krve.

Řecko přeje si vedle pobřeží Egejského moře získati všechny ostrovy v tomto moři, poněvadž byly vždy v minulosti řecké. Sní o tom, aby se stalo dědicem říše Byzantské.

Je velice těžko říci, která balkánská národnost má největší nárok na uskutečnění svých požadavků. Nesmíme zapomínati, že i jiné země mají své požadavky na Balkáně. Rusko přeje si získati Cařihrad. Rakousko přeje si získati cestu skrze Srbsko k Soluni a moři Egejskému. Rakousko také přeje si zabrániti tomu, aby Rusko mělo vliv na balkánském poloostrově.

Německo přeje si projiti Srbsko a zříditi mocné panství v Malé Asii. Itálie přeje si míti neobmezenou moc v moři Adriatickém. Itálie nezapomíná, že Středozemní moře bylo jednou římským jezerem.

Francie, Anglie a Itálie jsou sjednoceny v touze, aby Teutoné a Slované získali pevné posíie na Adriatiku. Jak patrné, balkánský poloostrov možno přirovnati k šachovnici, kde evropské národnosti stále zápasí o výhodu. Účinná přítomná válka konec starým sporům a rozluští trvalé balkánskou otázku? To je problém, na který není možno dosud dáti odpovědi.

Je ale jisto, že otázka balkánská nebude uspokojivě rozluštěna, nebude přiblíženo k spravedlivým nárokům jednotlivých balkánských národností. Zvítězili-li v této válce Teutoné, pak pokusí se nepochoyně o ovládnutí tohoto poloostrova. Ale na jak dlouho podají se jim udržovati v kontrole tento 'balkánský sud s prachem'!

POCTA PRO NÁMORNÍKY, POHRBENÉ V MOŘI.

Tato miniaturní loď, pokry tá květinami a vlajkami, byla nedávno spuštěna na moře v New Yorku jako vzpomínka na mrtvé námořníky, pohřbené v moři.